

POKOLENIE '80 – Polityczny protest? Artystyczna kontestacja?

Wystawa sztuki niezależnej tworzonej przez artystów, których artystyczny debiut przypadł na lata 1980-89

Miejsce realizacji – Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, ul. 3 Maja 19 Rzeszów

Czas: maj 2011 r. – sierpień 2011 r.

Organizatorzy: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, Stowarzyszenie NZS'80, Uniwersytet Rzeszowski (konferencja naukowa)

Zbigniew Bajek, Mirosław Bałka, Grzegorz Bednarski, Tadeusz Boruta, Ewa Ciepielewska, Bogusław Dąbrowa-Kostka, Zbigniew M. Dowgiałło, Wiesław Grzegorzczak, J. Maciej Goliszewski, Bożena Grzyb-Jarodzka, Monika Handke, Paweł Jarodzki, Andrzej Kapusta, Jarosław Kawiorski, Grzegorz Klaman, Leszek Knaflewski, Stanisław Koba, Paweł Kowalewski, Piotr Młodożeniec, Aldona Mickiewicz, Jarosław Modzelewski, Włodzimierz Pawlak, Kazimierz Rochecki, Zbigniew Sałaj, Jadwiga Sawicka, Łukasz Skąpski, Eugeniusz Skorwider, Mikołaj Smoczyński, Marek Sobczyk, Stanisław Sobolewski, Jacek Sroka, Andrzej Stawiarski, Stanisław Tabisz, Jerzy Truszkowski, Ryszard Woźniak, Piotr Wójtowicz, Jacek Ziemiński, Andrzej Zwierzchowski.

POKOLENIE '80

POLITYCZNY PROTEST? ARTYSTYCZNA KONTESTACJA?

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, maj – sierpień 2011

Organizatorzy: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, Stowarzyszenie NZS'80

Autor scenariusza, aranżacji wystawy i tekstu: Tadeusz Boruta

Autorzy prac prezentowanych na wystawie: Zbigniew Bajek, Mirosław Bałka, Grzegorz Bednarski, Tadeusz Boruta, Ewa Ciepielewska, Bogusław Dąbrowa-Kostka, Zbigniew M. Dowgiałło, Wiesław Grzegorzczak, J. Maciej Goliszewski, Bożena Grzyb-Jarodzka, Monika Handke, Paweł Jarodzki, Andrzej Kapusta, Jarosław Kawiorski, Grzegorz Klaman, Leszek Knaflowski, Stanisław Koba, Paweł Kowalewski, Piotr Młodożeńca, Aldona Mickiewicz, Jarosław Modzelewski, Włodzimierz Pawlak, Kazimierz Rochecki, Zbigniew Sałaj, Jadwiga Sawicka, Łukasz Skąpski, Eugeniusz Skorwider, Mikołaj Smoczyński, Marek Sobczyk, Stanisław Sobolewski, Jacek Sroka, Andrzej Stawiarski, Stanisław Tabisz, Jerzy Truszkowski, Ryszard Woźniak, Piotr Wójtowicz, Jacek Ziemiński, Andrzej Zwierzchowski.

Sztuka niezależna lat 80. jako źródło tożsamości

Przedślowie

W grudniu 2010 i styczniu 2011 roku w salach krakowskiego Muzeum Narodowego została zaprezentowana wystawa „Pokolenie '80” eksponująca dzieła sztuki tworzone przez twórców Kultury Niezależnej, których debiut przypadł na lata 1980-89. Prezentacja spotkała się z olbrzymim zainteresowaniem publiczności (ok. 5 tys. widzów) i mediów (na jej temat ukazało się blisko 70 informacji i recenzji).

Obecna ekspozycja w rzeszowskim Muzeum Okręgowym jest kolejną odsłoną tego projektu. Wprawdzie niemożność wypożyczenia wszystkich obiektów pokazywanych w Krakowie i specyfika zabytkowych, popijarskich wnętrz rzeszowskiego Muzeum uniemożliwiły przeniesienie wystawy w całości, ale został tu zachowany główny korpus dzieł i manifestujących się w nim artystycznych postaw charakterystycznych dla niezależnej sztuki lat 1980-89. Ponieważ współorganizatorzy rzeszowskiej odsłony projektu „Pokolenie '80”: Dyrektor Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie Ewa Leniart i Dyrektor Muzeum Okręgowego w Rzeszowie Bogdan Kaczmar zasugerowali rozszerzenie prezentacji o dokonania podkarpackich twórców aktywnych w drugim obiegu, został skonstruowany nowy scenariusz. Stało się to z pożytkiem dla przekazu tego wydarzenia. Poklasztorne wnętrza Muzeum, w których pokazywane są eksponaty przypominają atmosferę wystaw niezależnych organizowanych w dużym stopniu w kościołach i wnętrzach przykościelnych. Rozszerzenie prezentacji o kilku twórców związanych z Podkarpaciem miejscem urodzenia i zamieszkania znacznie wzbogaca naszą wiedzę o formach ekspresji artystycznej powstałych w latach 80. poza cenzurą. Artyści tacy jak: Jadwiga Sawicka, Zbigniew Bajek, Wiesław Grzegorzczak, Stanisław Koba, Kazimierz Rochecki, Stanisław Tabisz, Stanisław Wójtowicz znani są dobrze w Polsce, lecz niewiele osób zdaje sobie sprawę, że ich korzenie są na Podkarpaciu. Tu dorastali, w tutejszych liceach plastycznych pobierali początkową edukację artystyczną i wszyscy debiutowali w drugim obiegu. Poza W. Grzegorzczakiem, każdy z nich uczestniczył w pierwszym lub drugim Krajowym Biennale Malarstwa Młodych „Droga i prawda” w kościele p.w. Św. Krzyża (Wrocław, 1985, 1987 r.), które było największą pokoleniową manifestacją twórczości młodych zorganizowaną w ramach ruchu kultury niezależnej. Udział w tej ważnej przed laty prezentacji był, obok wartości ar-

tystycznej dzieł, jednym z kryteriów doboru twórców do wystawy „Pokolenie '80”.

Założenia ideowe projektu „Pokolenie '80

Ponieważ w projekcie „Pokolenie '80” eksponowanym w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie poczynionych zostało szereg zmian i rozszerzeń w stosunku do krakowskiego, to możemy mówić o nowym jego wymiarze. Podobnie jak w Krakowie tematem jest tu prezentacja polskiej sztuki niezależnej tworzonej przez artystów debiutujących w latach 1980-89. Jednak w obecnej odsłonie dodaliśmy istotny podtytuł: „Polityczny protest? Artystyczna kontestacja?”. Są to pytania, wokół których ciągle toczy się spór o ocenę postaw twórców w owym czasie. Swymi korzeniami sięga on połowy lat 80., kiedy to organizowanych było najczęściej imprez o polityczno-społecznym wymiarze organizowanych w ramach ruchu kultury niezależnej. Te pytania i wypowiediane sądy często były formułowane przez ludzi mocno zaangażowanych w owe wydarzenia. Ich krytycyzm stawał się czymś w rodzaju busoli, której wskazania nie pozwalały na samozadowolenie z manifestowania opozycyjnej postawy, ale wyznaczały kryteria jakości artystycznych działań. „Słuszna sprawa” nie usprawiedliwiała twórczości „niskich lotów”. Dzisiaj skrajne sądy, a takie najczęściej spotykamy, są nierzadko wyrazem interesu niektórych środowisk w polaryzowaniu sceny artystycznej, zawłaszczenia pojęcia niezależności, pozycjonowania się, deprecjacji niektórych zjawisk wynikłej często z przesłanek ideologicznych. Projekt „Pokolenie '80” nie odpowiada wprost na zadane pytania, lecz poprzez przypomnienie i unaocznienie najważniejszych wówczas faktów i postaw artystycznych, pokazanie różnorodnej ekspresji

- Plakat wystawy wg. projektu P. Młodożeńca
- Na stronie obok:
- Obrazy W. Pawlaka, J. Modzelewskiego, Z. M. Dowgiałły

twórczej umysłowości bogactwo dokonań, ich barwność i różnorodność a także siłę i skalę zjawiska kultury niezależnej. Uważny widz w konfrontacji z dziełami sam wyrobi sobie zdanie na temat: czy był to tylko polityczny protest, czy artystyczna kontestacja? Możemy tylko dodać informację, że w pierwszym, heroicznym okresie bojkotu komunistycznych władz (do roku 1987) wszyscy ci artyści spotkali się na drugoobiegowych imprezach organizowanych w kościołach, gdzie nikt wówczas nie pytał o konfesję, nie narzucał artystycznych wzorców ani tematów.

Na wystawie „Pokolenie '80” w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie pokazanych zostało ponad 160 prac plastycznych (obrazy, rzeźby, plakaty, fotografie) kilkudziesięciu twórców, reprezentatywnych dla różnych nurtów artystycznych. Wszyscy oni rozpoczęli swoją karierę artystyczną w drugim obiegu a z perspektywy czasu można powiedzieć, że nadal kształtują obraz polskiej sztuki. Dzieła prezentowane na rzeszowskiej wystawie zostały wypożyczone z kilkudziesięciu muzeów narodowych, okręgowych, kolekcji prywatnych i bezpośrednio od autorów.

Obok podstawowego, pokoleniowego kryterium doboru artystów na wystawę – debiutowania swą twórczością w Ruchu Kultury Niezależnej – kierowałem się także faktem uczestniczenia ich w I lub II Krajowym Biennale Malarstwa Młodych „Droga i prawda” (Wrocław, kościół św. Krzyża, 1985, 1987). Były to największe pokoleniowe manifestacje niezależnej sztuki w latach 80.. Innym, uzupełniającym kryterium doboru uczestników było zaliczenie, przez animatora tego ruchu prof. Aleksandra Wojciechowskiego w książce „Czas smutku, czas nadziei” (WaiF, Warszawa 1992), niektórych zjawisk artystycznych do działań niezależnego ruchu wystawienniczego. Tak więc na wystawie można zobaczyć działania znanych grup artystycznych i kontrkulturowych: LuXuS, Gruppa, Koło Klipsa, Neue Bieremienność. Obszernie prezentowane są tu także dzieła z kręgu figuracji krakowskiej, która twórczością Grzegorza Bednarskiego, Tadeusza Boruty, Aldony Mickiewicz, Stanisława Sobolewskiego, czy Zbigniewa Bajka tworzy zjawisko symbolizmu egzystencjalnego. Ważnym uzupełnieniem ekspozycji są ekspresyj-

ne prace: Jacka Sroki, Andrzeja Zwierzchowskiego, Jacka Ziemińskiego, plakaty Piotra Młodożeńca, rzeźby Mirosława Bałki, czy Grzegorza Klamana a także reporterskie zdjęcia młodych wówczas fotografów ukazujące tragizm i patos ówczesnego czasu.

Wspólną cechą tej twórczości jest manifestowanie niezależności poprzez różnorakie formy artystycznej ekspresji, gdyż tylko niezależna kultura jest w stanie wyrazić doświadczenie pragnienia wolności. Sztuka prezentowana na wystawie „Pokolenie '80” ukazuje proces dojrzewania do wolności, który to w pierwszym momencie był najczęściej buntem, odmową, wykrzyknięciem „nie!” rzeczywistości stanu wojennego, by stopniowo, szczególnie w pokoleniu młodych, kształtować postawę niezależności, także artystycznej.

*

Obok prac plastycznych na wystawie „Pokolenie '80” będzie można zapoznać się z powstałymi w owym szczególnym czasie: utworami literackimi, twórczością muzyczną, działaniami teatralnymi i alternatywnymi. Są one tak dobrane by ukazać specyfikę i różnorodność artystycznej formy, języka i poruszanej tematyki w dziełach młodego wówczas pokolenia.

Interdyscyplinarny charakter projektu „Pokolenie '80” widoczny jest szczególnie w towarzyszącym wystawie obszernym katalog ukazującym dokonania artystyczne twórców Ruchu Kultury Niezależnej. Jest on także naukowym opracowaniem tego zjawiska. Ta rzeszowska publikacja jest uzupełnieniem i rozszerzeniem katalogu krakowskiego. Nowe teksty dotyczą problematyki regionalnej i zjawisk jednostkowych. W stosunku do tomu pierwszego, który był próbą całościowego spojrzenia na zjawisko kultury niezależnej, katalog obecny jest badawczym spojrzeniem, lub relacją z perspektywy jednostkowych doświadczeń funkcjonowania drugiego obiegu. Są tu zamieszczone m.in. opracowania dotyczące: Ruchu Kultury Niezależnej w Przemyślu i okolicy, aktywności twórców niezależnych związanych z Podkarpaciem, tutejszego rocka, miejscowych inicjatyw wydawniczych, działalności prywatnej galerii „Zderzak”

i mecenatu artystycznego krakowskiego klasztoru oo. dominikanów. Takie wycinkowe spojrzenia pozwalają lepiej zrozumieć fenomen drugiego obiegu tworzonych w cieniu stanu wojennego, który swoim oddolnym, spontanicznym, kulturotwórczym działaniem obejmował zarówno wielkie ośrodki miejskie jak i prowincję. Spektrum podjętych w projekcie „Pokolenie ‘80” zagadnień, obejmujących różne obszary aktywności twórczej, pomaga postawić szereg pytań: jakie środki wyrazu były wspólne dla różnych dyscyplin sztuk a jakie zaznaczały się różnice? Czy cezura pokoleniowa wyznaczała także różnice tematyczne i formalne w stosunku do artystów starszych, którzy także uczestniczyli w Ruchu Kultury Niezależnej? Na ile samodzielną drogą twórczą podążali młodzi i czy istniały jakieś specyficzne cechy ówczesnej sztuki polskiej w stosunku do sztuki innych krajów?

Zarówno publikacja jak i wystawa prezentują bogactwo i różnorodność postaw artystycznych manifestujących się w latach 80. w Ruchu Kultury Niezależnej, które mocno odcisnęły swój ślad na rzeczywistości tamtego czasu. Mamy nadzieję, że realizując projekt „Pokolenie ‘80” ukażemy szeroką panoramę młodej, niezależnej twórczości lat 80., która dzisiaj, z perspektywy paru dziesięcioleci, stanowi jeden z fundamentów oryginalności współczesnej kultury polskiej.

*

Projekt „Pokolenie ‘80” powstał w środowisku byłych działaczy Niezależnego Zrzeszenia Studentów (Stowarzyszenie NZS 1980). Moją propozycję podjął ówczesny prezes Instytutu Pamięci Narodowej Janusz Kurtyka, który włączył go w realizowany przez IPN Rok Kultury Niezależnej zapewniając środki finansowe, jak i pomoc dużej grupy merytorycznie przygotowanych osób. Mimo jego tragicznej śmierci w katastrofie smoleńskiej projekt został z sukcesem zrealizowany w krakowskim Muzeum Narodowym.

Obecna, druga odsłona projektu „Pokolenie ‘80” została zrealizowa-

na w odpowiedzi na zaproszenie Dyrektora Muzeum Okręgowego w Rzeszowie Bogdana Kaczmarza, który cały ciężar zorganizowania wystawy wziął na kierowaną przez siebie instytucję. Pragnę w tym miejscu serdecznie podziękować zarówno Panu Dyrektorowi jak i pracownikom Muzeum Pani Dorocie Ruckiej-Marmaj i Panu Michałowi Rutowi za zaproszenie i sprawne zrealizowanie wystawy. To właśnie Pani Dorota Rucka-Marmaj będąc w Krakowie, zachwyciła się wystawą „Pokolenie ‘80” i uznała, że trzeba ją koniecznie ściągnąć do Rzeszowa. Osobne podziękowanie składam Pani Dyrektor Ewie Leniart, która zaangażowała w realizację projektu „Pokolenie ‘80” kierowany przez siebie Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie i Panu Jakubowi Izdebskiemu koordynującemu ten projekt ze strony IPN-u. To oni zasugerowali rozszerzenie programu o „aneks podkarpacki” i dzięki nim, przy wydatnej pomocy Stowarzyszenia NZS 1980, został wydany obszerny katalog.

Szczególnie pragnę podziękować Panu Adamowi Kalicie (Stowarzyszenie NZS 1980), który zarówno przy pierwszej, krakowskiej realizacji projektu, jak i przy rzeszowskiej odsłonie był prawdziwą siłą sprawczą. Bez jego zaangażowania trudno byłoby zrealizować projekt „Pokolenie ‘80” w tej skali a zwłaszcza wydać tak efektowny katalog.

*

Mimo, że okres lat 80. był artystycznie niezwykle płodny, a wielu debiutujących wtedy twórców stanowi dzisiaj o sile i jakości polskiej kultury, to dotąd nie został on należycie rozpoznany. Dotychczasowa perspektywa badań tego zjawiska była ograniczona do wąskiego spojrzenia, sprowadzonego do jednej dziedziny sztuki lub jakiejś grupy artystycznej. Projekt „Pokolenie ‘80” miał za zadanie rozszerzyć tę perspektywę i zarysować wielowątkową i wielobarwną panoramę całego ruchu kultury niezależnej. Jednocześnie pokoleniowy charakter prezentacji pozwala syntetycznie, jak w soczewce, ująć problemy artystyczno-egzystencjalne, z którymi zmagał się funkcjonujący w drugim obiegu twórca.

Formujący charakter lat 80.

Zdaję sobie sprawę, że moja wypowiedź o Ruchu Kultury Niezależnej obarczona będzie skazą subiektywizmu a niekiedy będzie miała charakter osobistego wyznania. Trudno byłoby mi mówić inaczej skoro byłem jednym z twórców tego zjawiska, zarówno, jako malarz, jak i autor wielu zbiorowych wystaw organizowanych „pod parasolem” Kościoła w ramach bojkotu polityki kulturalnej PRL-u. Problematyka sztuki niezależnej lat 80. dotyka samego jądra mojej twórczości, przekonań, imperatywów, poczynionych wyborów. Już u początków swojej aktywności artystycznej, u progu lat osiemdziesiątych, manifestowałem potrzebę wyrażania w dziełach prawdy o człowieku, jego duchowej kondycji, uwikłaniu w scenę naszego „tu i teraz”, ukazywaniu konstytutywnych relacji osobowych z innymi ludźmi, a także z Bogiem. Tym deklaracją pozostałem wierny do dzisiaj. Co więcej, nie czułem się osamotniony w tych artystycznych priorytetach. Mój artystyczny debiut, jak i całego mego pokolenia, przypadł na czas stanu wojennego, a edukacja na okres zwany „karnawalem solidarności”. To doświadczenie „czasu marnego” w kontekście wcześniejszego, chwilowego zachłystnięcia się wolnością, miało niewątpliwie mocny wpływ na nasze postawy.

W tak trudnych czasach ważne są konkretne relacje międzyludzkie, które umacniają i kształtują. Szczególnie możliwość spotkania na swojej drodze osób potrafiących swoim autorytetem i postawą formować osobowość młodego człowieka. W moim prywatnym życiu bardzo ważne było uczestnictwo w Duszpasterstwie Akademickim „Beczka” przy klasztorze oo. dominikanów w Krakowie i patronat nad nim takich postaci, jak o. Jan Andrzej Kłoczowski, o. Tomasz Pawłowski, o. Joachim Badeni. Istotny był także kontakt ze związanymi z antykomunistyczną opozycją artystami Stanisławem Rodzińskim i Zbylutem Grzywaczem, u których pobierałem naukę w krakowskiej ASP a także spotkanie i przyjaźń z ks. Józefem Tischnerem. Swoją refleksją intelektualną i humorem pozwalał on nam uzyskać dystans wobec mrocznej rzeczywistości, by móc w niej swobodnie myśleć i tworzyć.

- Obrazy T. Boruty, G. Bednatskiego, S. Koby; rzeźby G. Klamana i M. Bałki
Na stronie obok:
- Obrazy S. Sobolewskiego, A. Mickiewicz, J. Kawiorskiego; rzeźba M. Bałki

W każdym większym środowisku znajdowały się podobnie mocno formujące moje pokolenie osoby, a był to czas, w którym potrzebowaliśmy autorytetów by odnaleźć się w otaczającej nas rzeczywistości. Patrząc jednak ogólnie na przemiany świadomości w Polsce należy mocno zaznaczyć, że dokonywały się one w kontekście pontyfikatu papieża Jana Pawła II. Trudno przecenić jego rolę w formowaniu osobowości wielu niezależnych twórców i oddziaływanie na kształt współczesnej kultury.

Jego słowa wypowiedziane w Wiedniu, 13 września 1983 r.: „... Kościół potrzebuje sztuki, nie tyle po to, ażeby zlecać jej zadania i w ten sposób zapewnić sobie jej służbę, ale przede wszystkim po to, aby osiągnąć głębsze poznanie *conditio humana*, wspaniałość i nędzę człowieka. Kościół potrzebuje sztuki, aby lepiej wiedzieć, co kryje się w człowieku: tym człowieku, któremu ma głosić Ewangelię” stały się niemal mottem dla artystów, którzy w czasie stanu wojennego znaleźli miejsce dla swej aktywności twórczej „pod parasolem” Kościoła”. Dotykają one istoty relacji między twórcami i Kościołem a zarazem wyznaczają obu stronom zadania.

Homocentryzm kultury niezależnej

W sytuacji dramatu stanu wojennego pochylenie się nad człowiekiem i jego relacjami, ustawienie go w centrum zarówno intelektualnej refleksji, jak i twórczości artystycznej – nie dziwi. Wszak gwałt dokonany na społeczeństwie przez komunistyczne władze był nie tylko realnym zabiciem nam swobód i praw, ale także odmówieniem każdemu z nas ludzkiej godności, był formą poniżenia.

Wyzwaniem tego marnego czasu rzuconym twórcom staje się człowiek w jego egzystencjalnym rozdarciu i uwikłaniu. Artysta, często wbrew rozsądkowi świata, kierowany jakąś absurdalną wiarą, stara się ocalić coś, co jemu samemu często umyka, a co mimo swej ulotności go konstytuuje – obraz własnego człowieczeństwa. Jak przypominał w swych wykładach ks. prof. Józef Tischner: racją uczłowieczenia człowieka jest jego wolność. To ona jest warunkiem koniecznym aktu tworzenia. Być wolnym – to znaczy być u siebie, zdomowionym, otoczonym „oswojoną” rzeczywistością.

Tym samym twórczość stawała się formą oswojenia rzeczywistości i zdomowienia się w niej. Artyści starali się wydobywać i ukazy-

wać to, co najbardziej ludzkie. Obrazować nasze wewnętrzne uwikłania i lęki, naszą alienację i pytania o sens egzystencji, realność relacji zewnętrznych i wewnętrznych napięć. Wierzyliśmy przy tym, że właśnie taka powinna być sztuka bez względu na czas, w którym powstaje.

Zwrot ku wartościom

Kultura niezależna w czasach trudnych podsyciała tęsknotę uciemionego społeczeństwa do wolności. Bardzo szybko komunistyczne władze uświadomiły sobie, że walka z kulturą niezależną jest walką o rząd dusz, zwłaszcza młodego pokolenia i że walkę tę przegrywają z Kościołem, który w owym czasie szeroko otworzył się na twórców.

Przewartościowania i próby oceny sztuki niezależnej

Rzadko spotykamy się dzisiaj z rzeczową analizą zjawiska sztuki lat osiemdziesiątych. W większości są to jedynie emocjonalne manifestacje postaw, równie gorące jak w minionej dekadzie. Paradoxs polega na tym, że wiele osób dewaluuje wartości, poszczególne dzieła, czy nawet własną aktywność tamtego czasu. W dobrym tonie jest wyrazić swój dystans do „kombatanctwa”, dając jednocześnie niedwuznacznie do zrozumienia, że samemu „nie ćwokiem było się, lecz opornikiem”. Tymczasem dla pokolenia, które w latach osiemdziesiątych rozpoczynało swoją samodzielną twórczość – a więc i dla mnie – był to po prostu czas, który nas stworzył.

Nie chciałbym więc spierać się o ocenę tego zjawiska. Pragnę jedynie zastanowić się nad przyczyną tej nagłej wolty w postawach i ocenach sztuki tego okresu. Chcę postawić tezę o niedojrzałości wielu z nas. Reagujemy *ad hoc*, emocjonalnie. Przyjmujemy pozę, nie postawę. Być może nigdy w nas nic się nie istoczyło. Nie doświadczyliśmy wartości, jeno fetyszujemy pewne słowa – klucze i z ich pozycji oceniamy.

Wystawy, które udało się nam zorganizować, były konstruowane wokół jakiejś refleksji filozoficznej i religijnej. Kładliśmy duży nacisk na jakość artystyczną, siłę wyrazu wypowiedzi, oraz na wartości, które przez tę sztukę chcieliśmy przekazać. Dlatego polemizuję – i wówczas, i teraz – ze stereotypem traktowania kultury niezależnej przy Kościele wyłącznie, jako swego rodzaju folkloru tamtego

czasu, sztuki na klęczkach, martyrologiczno-bogoojczyźnianej.

Oczywiście, trudno od takiego obrazu uciec, skoro w tych wystawach uczestniczyło ok. 1,7 tys. twórców, było kilkaset miejsc wystawienniczych i tysiące wydarzeń artystycznych. W takiej liczbie faktów musiały pojawić się przedsięwzięcia także o niskiej jakości artystycznej. Trudno spodziewać się, by w tak krótkim czasie, w jednym kraju, powstawały same arcydzieła i by twórcami byli sami geniusze. A jednak mimo masowego charakteru Ruchu kultury Niezależnej w jej kręgu powstało wówczas wiele wybitnych dzieł, które – przez formę artystyczną – zawierały o wiele głębszą refleksję nad człowiekiem, niżby wynikało to z doraźnej reakcji na politykę władz.

Na tę niezależność składała się nie tylko martyrologia, sztandary, palce układane w „V”, pęknięte kajdany itp. To była twórczość egzystencjalna, dotyczyła głównie człowieka. Sztafaż, czas i otoczenie były tylko sceną, na której przyszło nam żyć.

Wszystkie inicjatywy, które powstawały i tworzyły się przy Kościele – Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej, wystawy, spektakle, koncerty – miały przede wszystkim (takie jest moje przekonanie) za cel formowanie człowieka, zarówno robotnika, jak i intelektualisty; plastyka, muzyka, czy aktora. To było samokształcenie się, formowanie się wobec wartości, które Kościół nam proponował i w obrębie, których dojrzewaliśmy.

W krytyce niezależnej sztuki lat 80. symptomatyczne jest nadużywanie pojęcia – sztuka martyrologiczna. W tym kontekście etykieta ta ma u nas wydźwięk pejoratywny. Wydaje się, że zbyt łatwo równa się w Polsce pojęcie martyrologii z mesjanizmem narodowym, którego zazwyczaj wstydzimy się, jako zjawiska przynależnego naszej zaściankowej kulturze czasu niewoli. Nigdzie na świecie takie równanie nie zachodzi. Przecież cała niemal sztuka chrześcijańska, czy wręcz cały obszar kultury chrześcijańskiej jest martyrologiczny.

Pojęcie martyrologia znaczy męczeństwo, cierpienie. U podstaw chrześcijaństwa wpisane jest cierpienie i męczeństwo Jezusa Chrystusa. Jego ofiara jest fundamentem pod „nowe niebo, ziemię nową”. Nie ma tu miejsca na pesymizm, ani też na pusty optymizm, jest za to cała gama ludzkich uczuć, miłości, wątplenia, lęku i nadziei. Tylko w kulturze chrześcijańskiej mogła powstać sztuka egzystencjal-

na. Negując wartość i obecność martyrologii w sztuce, skreślamy praktycznie całą sztukę chrześcijańską.

Komunizm walczył z refleksją egzystencjalną. Artysta socrealistyczny nie miał żadnych wątpliwości. Tworzył wizję idealnego komunistycznego społeczeństwa. Awangardowy artysta też nie wątpił, jasno widział obszar prawdziwej, absolutnej sztuki.

W latach osiemdziesiątych natomiast wielu twórców zaczęło nagle okazywać swoje lęki, wątpliwości. Zaczęli oni modlić się, usiłovali mówić o człowieku i o Bogu, zauważyli stan duchowej zapaści, spustoszenia, jakie wyrządziła kultura dwudziestego wieku. Trwało to jednak krótko. „Upili się młodym winem”. Dynamika karier artystycznych młodych, brak tzw. normalności białych ścian, katalogów, recenzji, zamienił tę zbożną wspólnotę w „polskie piekielko”. Zaczęły się mnożyć wzajemne inwektywy, mijanie się, wytykanie tych, którzy są artystami „z kruchty”.

Wkraczając – zgodnie z duchem nowych czasów – do Europy przybraliśmy pozy światowców. Zawczasu dewaluujemy wartości, w które uprzednio wierzyliśmy lękając się, że ktoś mógłby nas przyłapać w intymnej sytuacji manifestowania uczuć, modlenia się na klęczkach. Taka obnażająca twórczość nie przystoi wszak Europejczykowi.

Może warto byśmy w tym ciągłym nadażaniu za przodującymi zatrzymali się. Bez „luzu”, zgiełku, gry, pozy, przyglądnięli się sobie we własnym lustrze, własnymi oczami, i stworzyli własne kryteria osądu zjawisk kultury powstałych z doświadczenia wartości, które tu żyjących ciągle dotyczą i tworzą. Gdy bez uprzedzeń spojrzymy na dokonania artystów aktywnych w Ruchu Kultury Niezależnej zobaczymy, że wiele tu głębokiego namysłu nad człowiekiem. Obok patosu znajdziemy tu sporo luzu, ironii i dystansu. Nawet jeśli kontekst dzieł powstałych trzydzieści lat temu wyda się historyczny, to jednak są one świadectwem okresu najważniejszego dla naszej współczesnej tożsamości.

*

- Obrazy P. Młodożeńca; rzeźba P. Kurki
- Obrazy S. Koby i P. Wójtowicza; rzeźba M. Bałki

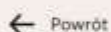
Na stronie obok:

- Prace Z. Bajka

Strona główna > Aktualności

Powrót Drukuj Generuj PDF Dodaj do schowka Podziel się

Wernisaż wystawy „POKOLENIE '80 – Polityczny protest? Artystyczna kontestacja? Wystawa sztuki niezależnej tworzonej przez artystów, których artystyczny debiut przypadł na lata 1980–89” – Rzeszów, 15 maja 2012

15.05.2012

15 maja 2012 r. w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie (ul. 3 Maja 19) odbył się wernisaż wystawy „POKOLENIE '80 – Polityczny protest? Artystyczna kontestacja? Wystawa sztuki niezależnej tworzonej przez artystów, których artystyczny debiut przypadł na lata 1980–89”. Wystawa eksponowana będzie do 26 sierpnia br.

Organizatorzy: Muzeum Okręgowie w Rzeszowie, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, NZS '80.

W związku z prezentowaną wystawą 24 maja 2012 r. o godz. 11.30 w Małej Auli Uniwersytetu Rzeszowskiego (al. Rejtana 16c) odbędzie się panel dyskusyjny „POKOLENIE '80 – Polityczny protest? Artystyczna kontestacja?” Organizatorzy panelu: Muzeum Okręgowie w Rzeszowie, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, NZS '80, Uniwersytet Rzeszowski.

Uniwersytet Rzeszowski
Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie
Stowarzyszenie NZS 1980

zapraszają na

panel dyskusyjny

POKOLENIE'80 – POLITYCZNY PROTEST? ARTYSTYCZNA KONTESTACJA?

24 maja 2012 r.
godz. 11³⁰

Mała Aula Uniwersytetu Rzeszowskiego
ul. Rejtana 16

Pokolenie'80 (15 maja – 26 sierpnia 2012)

„POKOLENIE '80 – Polityczny protest? Artystyczna kontestacja?

Wystawa sztuki niezależnej tworzonej przez artystów, których artystyczny debiut przypadł na lata 1980-89*

Czas trwania: 15.05 – 26.08.2012

Organizatorzy projektu: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, Stowarzyszenie NZS 1980

Koncepcja merytoryczna: dr hab. prof. UR Tadeusz Boruta

Koordinator ze strony Muzeum: Dorota Rucka-Marmaj

Po sukcesie wystawy „POKOLENIE'80”, mającej miejsce na przełomie 2010/11 roku w krakowskim Muzeum Narodowym, rzeszowska publiczność będzie miała okazję zapoznać się bezpośrednio ze zjawiskiem jakim była bez wątpienia kultura niezależna. Warto wspomnieć, że podczas niespełna miesiąca wystawę w Krakowie zwiedziło ponad 5 tysięcy widzów a na łamach prasy ukazały się 64 recenzje.

Rozwinięciem wspomnianego projektu jest planowana ekspozycja w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie, na którą złoży się ponad 140 prac plastycznych, blisko 40 twórców, których dorobek pochodzi z takich ośrodków jak: Zachęta Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie, Muzeum Archidiecezji Warszawskiej, Muzeum Narodowego w Krakowie, MOCAK Muzeum Sztuki Współczesnej, Galerii Patocka, Muzeum Sztuki w Łodzi, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, Fundacji Egit, Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, Muzeum Śląskiego w Katowicach, Galerii Propaganda. Główny trzon ekspozycji stanowić będą dzieła użyczone przez samych twórców, na co dzień nie wystawiane a prezentowane okazjonalnie przy wystawach retrospektywnych.

Celem projektu POKOLENIE'80 jest ukazanie twórczości artystów rozpoczynających swą samodzielną, artystyczną drogę w latach 1980-89 w obszarze kultury niezależnej. Pokazane zostaną obrazy, rzeźby, plakaty, fotografie reprezentantów różnych nurtów artystycznych, szczególnie mocno manifestujących się w drugim obiegu. Dominować będzie malarstwo figuratystów krakowskich, warszawskiej Grupy czy wrocławskiego Luxusu. Nie zabraknie udokumentowanych działań alternatywnych, ulicznych happeningów, w wyniku których wytworzyła się nowa poetyka i estetyka. Uatrakcyjnieniem wystawy, mającej przybliżyć klimat lat 80. będzie multimedialna prezentacja koncentrująca się na Bardach Solidarności jak i dla równowagi rocku niezależnym. Dopelnienie stanowić będą wywiady z twórcami tamtego okresu.

Pomysłodawca projektu prof. Tadeusz Boruta już w tytule zwraca uwagę na następujący problem. Parafrazując jego słowa, próbuje zastanowić się, na ile twórczość ta była politycznym protestem, a na ile artystyczną kontestacją? Poprzez tę prezentację zamierza analizować specyfikę artystycznej formy, języka i poruszanej tematyki w dziełach młodego wówczas pokolenia. Pragnie odpowiedzieć na pytania: jakie środki wyrazu były wspólne dla różnych dyscyplin sztuk a jakie zaznaczały się różnice? Czy cezura pokoleniowa wyznaczała też różnice tematyczne i formalne w stosunku do artystów starszych, którzy także uczestniczyli w Ruchu Kultury Niezależnej? Na ile samodzielną była ta twórczość i czy istniały jakieś specyficzne cechy ówczesnej sztuki polskiej w stosunku do sztuki innych krajów?

Wystawie towarzyszy katalog będący jednocześnie naukowym opracowaniem tematu oraz panel dyskusyjny.

Dorota Rucka-Marmaj
koordynator projektu

Wspomnij czasy PRL-u

©Agencja Gazeta

W Muzeum Okręgowym w Rzeszowie najciekawsza okazała się wystawa pt. "POKOLENIE '80-Polityczny protest? Artystyczna kontestacja? Wystawa sztuki niezależnej tworzonej przez artystów, których debiut przypadł na lata 1980-89".

Wśród prac znalazły się m.in. plakaty Piotra Młodożeńca, Moniki Handke i Wiesława Grzegorzcyka; zdjęcia Bogusława Dąbrowy-Kostki i Włodzimierza Syguły oraz obrazy Aldony Mickiewicz, Pawła Kowalewskiego, Andrzeja Kapusty i Jadwigi Sawickiej. Podczas wystawy wyświetlane były również kroniki z Wytwórni Filmów Dokumentalnych i Fabularnych np. o festiwalu w Jarocinie.

©Agencja Gazeta

Poznaj "Pokolenie '80". Krakowski Klub Wtorkowy zaprasza na prezentację ciekawej publikacji

Polityka • opublikowano: 5 maja 2013 • aktualizacja: 6 maja 2013

Czytaj więcej

Sprawdź →

KRAKOWSKI KLUB WTORKOWY

PUB SARMACJA, UL. ŚW. TOMASZA 8
PONIEDZIAŁEK, 6 MAJA 2013, GODZ. 18

PREZENTACJA ALBUMU '80' SYLWETKI NIEZALEŻNYCH ARTYSTÓW DEBIUTUJĄCYCH W LATACH 80

Z UDZIAŁEM
PROF. TADEUSZA BORUTY
PIOTRA CHMIELOWCA
JAKUBA IZDEBSKIEGO
(KOORDYNATORA PROJEKTU)
MARTY TARABULY
PROF. STANISŁAWA TABISZA

www.krakowskiklubwtorkowy.pl

Podziel się

Krakowski Klub Wtorkowy zaprasza na kolejne spotkanie. Tym razem odbędzie się na nim prezentacja publikacji dotyczącej artystów niezależnych, którzy debiutowali w latach 80.

Spotkanie KKW odbędzie się w Pubie Sarmacja przy ul. św. Tomasza 8 w poniedziałek, 6 maja 2013, o godz. 18.

Organizatorzy spotkania zapraszają na prezentację albumu "Pokolenie '80". Sylwetki niezależnych artystów debiutujących w latach 80.

W prezentacji udział wezmą prof. Tadeusz Boruta, Piotr Chmielowiec, Jakub Izdebski (koordynator projektu), Marta Tarabuła, prof. Stanisław Tabisz.

Więcej informacji: www.krakowskiklubwtorkowy.pl

Co Ty wiesz o Pokoleniu '80?

Lifestyle • opublikowano: 8 czerwca 2013

Czytaj więcej

Sprawdź →

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Rzeszowie

STOWARZYSZENIE
NZA 1980

PRZYSTANEK
HISTORIA
Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki

wPolityce.pl

prezentacja publikacji

POKOLENIE '80

POLITYCZNY PROTEST? ARTYSTYCZNA KONTESTACJA?

13 czerwca 2013 r., godz. 17.30
Centrum Edukacyjne IPN
im. Janusza Kurtyki

Podziel się

Wszystkich miłośników najnowszej historii Polski zapraszamy do wzięcia udziału w konferencji naukowej, promocji albumu oraz spotkaniu z Barbarą Kraftówną.

Poniżej przedstawiamy program imprezy:

12 czerwca [środa] godz. 9:00 *Konferencja naukowa* upamiętniająca 30-lecie II pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, zorganizowana przez Instytut Pamięci Narodowej, Centrum Myśli Jana Pawła II oraz Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego. Szczegółowy program w załączniku.

13 czerwca [czwartek] godz. 16:00 *Powojenne dylematy i losy Sybiraków* – spotkanie z Sybirakami w ramach seminarium Polacy bez Polski, czyli losy przymusowo wysiedlonych do Związku Sowieckiego. Cykl jest współorganizowany przez Fundację Kresy-Syberia i przeznaczony dla nauczycieli historii, WOS i języka polskiego.

13 czerwca [czwartek] godz. 17:30 *Promocja albumu „Pokolenie 80 - Polityczny protest? Artystyczna kontestacja?”* wydanego przez rzeszowski oddział IPN. Publikacja jest katalogiem wystawy o kulturze niezależnej, prezentowanej w ubiegłym roku w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie. Przedstawia bogatą ikonografię dokonania twórców, którzy rozpoczęli działalność artystyczną w latach 80. Dodatkowo zamieszczono w nim kilkanaście artykułów traktujących o kulturze niezależnej – zarówno tekstów naukowych, jak i wspomnieniowych, pisanych z perspektywy uczestników wydarzeń. Niektóre próbują dać odpowiedź na pytanie, czym było tytułowe Pokolenie '80, autorzy rozważają również problem wolności i niezależności w sztuce. Te kwestie zostaną poruszone w dyskusji, w której udział wezmą: prof. Tadeusz Boruta, kurator wystawy i autor katalogu, Adam Kalita ze stowarzyszenia NZS 1980 oraz artyści tworzący w latach osiemdziesiątych.

14 czerwca [piątek] godz. 18:00

Z cyklu „Aktorzy opowiadają o PRL” *spotkanie z Barbarą Kraftówną* – aktorką teatralną, filmową i kabaretową.

ZAPRASZAMY!

Dziękujemy za przeczytanie artykułu!

Najważniejsze teksty publicystyczne i analityczne w jednym miejscu! **Dołącz do Premium+**. Pamiętaj, możesz oglądać naszą telewizję na **wPolsce24**. Buduj z nami niezależne media na **wesprzyj.wpolsce24**.